

Sygn. akt III PK 135/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 lipca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Józef Iwulski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Dawid Miąsik

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z powództwa L. R. , G. J. , A. P. , K. M.

przeciwko Sądowi Okręgowemu w R.

o zwrot kosztów dojazdu,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 14 lipca 2016 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w R.

z dnia 9 kwietnia 2014 r., sygn. akt VI Pa (...),

1. uchyła zaskarżony wyrok i zmienia wyrok Sądu Rejonowego w R. z dnia 19 września 2013 r., IV P (...), w odniesieniu do powodów L. R., G. J. , A. P. i K. M. (pkt I ppkt 1, 2, 3, i 4 oraz pkt IV ppkt 1, 2, 3 i 4) w ten sposób, że ich powództwa oddala, odstępując od obciążania powodów kosztami postępowania w pierwszej i drugiej instancji,

2. odrzuca skargę kasacyjną w pozostałym zakresie (co do wniosku o zwrot spełnionego świadczenia) i znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Powodowie L. R., G. J., A. P., K. M. i E. M. w pozwie wniesionym przeciwko Sądowi Okręgowemu w R. domagali się zasądzenia stosownych sum pieniężnych tytułem zwrotu kosztów dojazdu z miejsca zamieszkania do siedziby pozwanego sądu. Wyrokiem z dnia 19 września 2013 r., IV P (...), Sąd Rejonowy w R. zasądził od pozwanego sądu na rzecz powodów: 1) L. R. kwotę 19.499,60 zł; 2) G. J. kwotę 14.497,00 zł; 3) A. P. kwotę 21.721,70 zł; 4) K. M. kwotę 11.616,00 zł i 5) E. M. kwotę 7.850,64 zł, tytułem należności głównej wraz z ustawowymi odsetkami. Sąd Rejonowy oddalił powództwa L. R., G. J. i E. M. w pozostałym zakresie, jak również orzekł o kosztach procesu. Sąd pierwszej instancji nadał wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności w odniesieniu do kwot: 1) 11.160,20 zł w przypadku należności L. R.); 2) 10.936,62 zł w przypadku należności G. J.; 3) 9.443,63 zł w przypadku należności A. P.) i 4) 9.593,62 zł w przypadku należności K. M.). W odniesieniu do należności E. M. rygorem natychmiastowej wykonalności objęto całą kwotę zasądzoną na jej rzecz.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że wszyscy powodowie są sędziami Sądu Okręgowego w R., którym zezwolono na zamieszkiwanie w innych miejscowościach niż R. (miejscowość, w której znajduje się siedziba pozwanego sądu). Powodom udzielono zgody na używanie samochodów prywatnych celem przejazdu z miejsca zamieszkania do siedziby sądu i z powrotem. Pozwany sąd zwracał powodom koszty przejazdów obliczone według stawki za 1 kilometr przebiegu pojazdu ustalonej w regulaminie, który obowiązywał w pozwanym sądzie. Według postanowień regulaminowych (w brzmieniu obowiązującym od 1 kwietnia 2009 r.) „stawki za 1 km przebiegu dla samochodu osobowego ustalone dla pracowników Sądu Okręgowego (...) odbywających podróże służbową samochodem prywatnym wynoszą odpowiednio 50% stawek określonych w § 2 pkt 1 rozporządzenia Ministra Infrastruktury (...)”. Na tej podstawie obowiązująca w pozwanym sądzie od dnia 1 kwietnia 2009 r. stawka za 1 kilometr przebiegu samochodu osobowego o pojemności skokowej silnika powyżej 900 cm³ wynosiła 0,4179 zł. W oparciu o tę stawkę powodowie w okresie od sierpnia 2009 r. do

sierpnia 2012 r. otrzymali łącznie następujące kwoty: 1) L. R. 19.975,20 zł; 2) G. J. 32.046 zł; 3) A. P. 29.429,40 zł; 4) K. M. 20.328 zł oraz 5) E. M. 13.194,72 zł. Według opinii biegłego z zakresu motoryzacji (zaaprobowanej przez Sąd pierwszej instancji) rzeczywiste koszty przejazdów, jakie powodowie ponieśli w spornym okresie, były wyższe od sum im wypłaconych. Przy uwzględnieniu liczby przejechanych kilometrów, kosztów paliwa oraz amortyzacji samochodów o pojemności skokowej silnika powyżej 900 cm³ przedmiotowe koszty - w przeliczeniu na 1 km przebiegu pojazdu - wynosiły: 1) 0,9729 zł w przypadku L. R.; 2) 0,6102 zł w przypadku G. J.; 3) 0,7270 zł w przypadku A. P.; 4) 0,6575 zł w przypadku K. M. oraz 5) 0,5310 zł w przypadku E. M. .

Na tle takich ustaleń faktycznych Sąd Rejonowy doszedł do wniosku, że powództwa zasługują na uwzględnienie. Według Sądu, zwrot kosztów dojazdu powodów do pracy i z powrotem nie jest składnikiem ich wynagrodzenia za pracę, lecz należnością na pokrycie zwiększonych kosztów używania samochodów prywatnych do wykonywania zadań służbowych. W związku z tym powodom jako pracownikom przysługiwało roszczenie o zwrot rzeczywiście poniesionych kosztów przejazdu, nawet jeśli się okazało, że są one wyższe od wynikających z obowiązujących przepisów. Skoro powodowie wykazali, że ponieśli wyższe koszty używania prywatnych samochodów w związku z przejazdami do siedziby sądu i z powrotem, od wynikających z postanowień regulaminu obowiązującego w pozwanym sądzie, to zgłoszone przez nich powództwa - w zdecydowanej mierze - podlegały uwzględnieniu.

Wyrokiem z dnia 9 kwietnia 2014 r., VI Pa (...), Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w R. oddalił apelację strony pozwanej od wyroku Sądu pierwszej instancji. W uzasadnieniu tego rozstrzygnięcia Sąd odwoławczy podtrzymał ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji i uznał je za własne. Natomiast w zakresie rozważań prawnych Sąd Okręgowy uzupełniając wywiódł, że powodowie zawarli z pozwanym sądem dorozumianą umowę cywilnoprawną, na podstawie której mieli otrzymywać określone kwoty (ustalane regulaminowo) tytułem rekompensaty za korzystanie z prywatnych środków transportu do celów służbowych. Według Sądu Okręgowego, zamiarem ustawodawcy było zapewnienie sędziom pokrycia pełnych kosztów dojazdu z miejsca zamieszkania do miejsca

pełnienia służby. Tymczasem obowiązujący w spornym okresie w pozwanym sądzie „Regulamin udzielania i rozliczania delegacji” przeczył tej zasadzie i budził wątpliwości co do jego zgodności z przepisami prawa pracy. Pozwany sąd obniżył zryczałtowane stawki przebiegu pojazdu tak dalece, że w oczywisty sposób nie mogły one pokryć rzeczywistych kosztów poniesionych przez powodów. Według Sądu Okręgowego, gdyby zamiarem ustawodawcy było zwracanie sędziom „kosztów częściowych”, to znalazłoby to odzwierciedlenie w odpowiednich przepisach powszechnie obowiązujących. W dodatku sporne ryczałty powinny być ustalone kwotowo dla każdego typu pojazdu i corocznie waloryzowane, a tymczasem wysokość ostatnio ustalonej przez pozwanego stawki (0,41 zł za 1 kilometr przebiegu), nie zmieniała się na przestrzeni blisko 5 lat, choć wzrastały ceny paliwa. Z tych przyczyn wystąpiła konieczność ustalenia realnej wysokości kosztów poniesionych przez powodów w spornym okresie (od sierpnia 2009 r. do sierpnia 2012 r.). Koszty te zostały prawidłowo ustalone i wyliczone przez biegłego sądowego z zakresu techniki samochodowej, który uwzględnił przejechane kilometry, koszty zakupu paliwa i amortyzacji pojazdów o pojemności skokowej silnika powyżej 900 cm³. Sąd Okręgowy nie znalazł podstaw do zakwestionowania tych wyliczeń, zwłaszcza że przedstawione w opinii biegłego koszty były „najniższe z możliwych, niezbędnych dla zachowania technicznej sprawności pojazdów na poziomie zapewniającym bezpieczne użytkowanie”.

Od wyroku Sądu Okręgowego strona pozwana wniosła skargę kasacyjną, w której zarzuciła naruszenie art. 95 § 3 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 133 ze zm.) w związku z § 5 ust. 3 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na terenie kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1990 ze zm.) oraz § 2 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 25 marca 2002 r. w sprawie warunków ustalania oraz sposobu dokonywania zwrotu kosztów używania do celów służbowych samochodów osobowych, motocykli i motorowerów niebędących własnością pracodawcy (Dz.U. Nr 27, poz. 271 ze zm.) „przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że powodom przysługuje prawo

do zwrotu kosztów w wysokości rzeczywiście poniesionej, wyższej niż ustalona w sądzie, w którym pełnią służbę, na zasadach obowiązujących przy ustalaniu wysokości należności przysługujących pracownikom z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju”. Pozwany sąd wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez zmianę wyroku Sądu Rejonowego w części uwzględniającej powództwa oraz ich oddalenie, a także o zasądzenie kosztów procesu. Dodatkowo skarżący z powołaniem się na art. 415 związku z art. 398¹⁶ k.p.c. wniósł „o orzeczenie o obowiązku zwrotu przez powodów na rzecz pozwanego spełnionych świadczeń, na podstawie punktu IV wyroku Sądu Rejonowego”.

Prawomocnym postanowieniem z dnia 31 lipca 2014 r. Sąd Okręgowy w R. odrzucił skargę kasacyjną strony pozwanej w części dotyczącej powództwa E. M..

Pozostali powodowie we wspólnej odpowiedzi na skargę kasacyjną wnieśli o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania, względnie o jej oddalenie.

Prokurator Generalny - zobowiązany przez Sąd Najwyższy w trybie art. 398⁸ § 1 k.p.c. do zajęcia pisemnego stanowiska w sprawie - wyraził pogląd, że skarga kasacyjna jest uzasadniona, bo prezes pozwanego sądu był uprawniony do ustalenia stawek za przejazdy służbowe poniżej maksymalnej kwoty ryczałtów za korzystanie z prywatnych pojazdów do celów służbowych, ale do kwot nie niższych niż koszty przejazdów środkami komunikacji publicznej.

Rozpoznając skargę kasacyjną, Sąd Najwyższy przedstawił do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi Sądu istotne zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, które sformułował w postanowieniu z dnia 9 września 2015 r. w formie następującego pytania: „czy sędzia sądu powszechnego, który uzyskał zgodę prezesa Sądu na zamieszkiwanie w innej miejscowości niż siedziba tego Sądu oraz na korzystanie z prywatnego samochodu osobowego na przejazdy z miejsca zamieszkania do siedziby Sądu, może skutecznie dochodzić wyrównania zwrotu całości kosztów odbytych przejazdów, które zostały ustalone lub zmienione oraz były wypłacane w wysokości niższej od stawek maksymalnych ryczałtów obowiązujących przy ustalaniu wysokości należności przysługujących zatrudnionym z tytułu odbywanych przejazdów służbowych (...)?”.

W uchwale z dnia 17 grudnia 2015 r., III PZP 5/15 (LEX nr 1939780) Sąd

Najwyższy w składzie siedmiu sędziów wyraził pogląd, że „sędziemu sądu powszechnego, który uzyskał zgodę prezesa sądu na zamieszkiwanie w innej miejscowości niż siedziba tego sądu oraz na korzystanie z prywatnego samochodu osobowego na przejazdy z miejsca zamieszkania do siedziby sądu, nie przysługuje zwrot kosztów przejazdów ponad kwotę ustaloną przez pracodawcę w wysokości niższej od stawek maksymalnych ryczałtów obowiązujących przy ustalaniu wysokości należności przysługujących z tytułu podróży służbowych, chyba że ustalona stawka ryczałtu nie gwarantuje zwrotu kosztów przejazdu w wysokości obejmującej cenę biletu na określone środki transportu (art. 95 § 3 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych, jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 133 ze zm. w związku z § 5 ust. 2 i 3 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na terenie kraju, Dz.U. Nr 236, poz. 1990 ze zm.)”.

Sąd Najwyższy wziął pod uwagę, co następuje:

1. Przy rozpoznaniu skargi kasacyjnej strony pozwanej Sąd Najwyższy jest związany poglądem prawnym wyrażonym w uchwale składu powiększonego z dnia 17 grudnia 2015 r., III PZP 5/15 (art. 398¹⁷ § 2 k.p.c.). To związanie oznacza, że podstawę rozpoznawanej skargi kasacyjnej należy uznać za usprawiedliwioną, co powoduje konieczność uchylenia zaskarżonego wyroku Sądu drugiej instancji. Zasadny jest sformułowany w skardze wniosek o wydanie orzeczenia co do istoty sprawy, bo podstawa naruszenia prawa materialnego jest oczywiście uzasadniona (w następstwie rozstrzygnięcia problemu prawnego w sprawie III PZP 5/15), a skargi kasacyjnej nie oparto na podstawie naruszenia przepisów postępowania (art. 398¹⁶ k.p.c.). Wobec tego, Sąd Najwyższy w stosunku do powodów, których dotyczyło rozpoznanie skargi, uchylił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego i zmienił wyrok Sądu Rejonowego przez oddalenie ich powództw, jak również rozstrzygnął o kosztach postępowania w pierwszej i drugiej instancji.

Skarga kasacyjna została rozpoznana na posiedzeniu niejawnym, a nie na

rozprawie. Sąd Najwyższy uprzednio postanowił przyjąć skargę do rozpoznania na rozprawie, gdyż istniała konieczność rozstrzygnięcia istotnego zagadnienia prawnego dotyczącego wykładni przepisów określających wysokość należnego sędziom zwrotu kosztów przejazdu z miejsca ich zamieszkania do miejscowości będącej siedzibą sądu, w którym pełnią służbę. To zagadnienie zostało w sposób wiążący rozstrzygnięte uchwałą powiększonego składu Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2015 r., III PZP 5/15, wobec czego odpadła przyczyna, dla której skargę przyjęto do rozpoznania na rozprawie. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 2015 r. o przyjęciu skargi kasacyjnej do rozpoznania na rozprawie nie kończyło postępowania w sprawie, a więc mogło być - stosownie do art. 359 § 1 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c. - uchylone (zmienione) wskutek zmiany okoliczności (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 2014 r., III SZP 3/14, OSNP 2015 nr 9, poz. 129). W oparciu o tę podstawę prawną Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 14 lipca 2016 r. zmienił swoje wcześniejsze postanowienie (z dnia 25 marca 2015 r.) i rozpoznał skargę kasacyjną na posiedzeniu niejawnym (art. 398¹¹ § 1 k.p.c.).

2. Ze względu na zamieszczenie w skardze wniosku o „orzeczenie o obowiązku zwrotu przez powodów na rzecz pozwanego spełnionych świadczeń, na podstawie punktu IV wyroku Sądu Rejonowego (...)\", Sąd Najwyższy musiał rozważyć dopuszczalność i zasadność żądania zwrotu na rzecz strony pozwanej spełnionych (wyegzekwowanych) świadczeń pieniężnych, których dotyczył ten wniosek restytucyjny złożony na podstawie art. 415 związku z art. 398¹⁶ k.p.c.

W orzecnictwie Sądu Najwyższego (które w kontekście uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 11 lipca 2012 r., II PZP 1/12, OSNP 2013 nr 5-6, poz. 49; OSNC 2013 nr 4, poz. 43, należy uznać za utrwalone) przyjmuje się, że art. 415 zdanie pierwsze k.p.c. (mający zastosowanie także w postępowaniu kasacyjnym) nie stanowi materialnoprawnej podstawy roszczenia o zwrot spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia. Ocena zasadności takiego roszczenia restytucyjnego powinna być przeprowadzona na podstawie zindywidualizowanej analizy, opartej na wszechstronnym rozważeniu konkretnych okoliczności sprawy. Regulacje Kodeksu postępowania cywilnego dotyczące wniosku restytucyjnego mają charakter procesowy i ustanawiają uproszczony sposób dochodzenia tego

roszczenia, ale jego podstawę materialnoprawną stanowią przepisy prawa materialnego, w szczególności o bezpodstawnym wzbogaceniu (art. 405 i następne k.c., w tym art. 409 i 410 k.c.). Można więc powiedzieć, że wniosek restytucyjny jest równoważny powództwu o zwrot nienależnego świadczenia w rozumieniu art. 410 k.c. (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2013 r., I CSK 323/12, LEX nr 1308002 i z dnia 27 maja 2014 r., II PK 242/13, LEX nr 1488901), a jego uwzględnienie tworzy stan osądzenia sprawy o zwrot spełnionego świadczenia (uzasadnienie wyroku z dnia 26 listopada 2013 r., II PK 65/13, OSNP 2014 nr 10, poz. 145).

Orzeczenie o zwrocie spełnionego świadczenia może być wydane wyłącznie w wyroku kończącym postępowanie w sprawie (wyrok z dnia 8 października 2010 r., II PK 37/10, OSNP 2012 nr 1-2, poz. 6) i dlatego złożenie przez stronę wniosku restytucyjnego (którego rozpoznanie wymaga zachowania konstytucyjnego standardu postępowania dwuinstancyjnego) uniemożliwia wydanie przez sąd kasacyjny wyroku reformatoryjnego, choćby były spełnione przesłanki z art. 398¹⁶ k.p.c. (wyroki z dnia 3 lipca 2013 r., I PK 62/13, OSNP 2014 nr 11, poz. 155; PiZS 2014 nr 7, s. 39, z glosą A. M. oraz z dnia 13 marca 2014 r., I PK 193/13, LEX nr 1446439). Dlatego w piśmiennictwie sformułowano postulat, aby w sprawach skomplikowanych, mimo spełnienia warunków przewidzianych w art. 398¹⁶ k.p.c., Sąd Najwyższy - w razie uwzględnienia skargi kasacyjnej - nie wydawał wyroku reformatoryjnego, ale po uchyleniu zaskarżanego wyroku przekazał sprawę do ponownego rozpoznania wraz z wnioskiem restytucyjnym (T. Ereciński: W sprawie orzekania przez Sąd Najwyższy o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia lub o przywrócenie stanu poprzedniego (art. 398¹⁶ i 398¹⁹ k.p.c.) [w:] Z aktualnych zagadnień prawa pracy i zabezpieczenia społecznego. Księga Jubileuszowa Profesora Waleriana Sanetry, Białystok 2013, s. 84).

W oparciu o powyższe należy zatem uznać, że w razie uwzględnienia skargi kasacyjnej, w której skutecznie złożono wniosek o zwrot spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia, Sąd Najwyższy nie może wydać wyroku reformatoryjnego i powinien przekazać sprawę do ponownego rozpoznania wraz z wnioskiem restytucyjnym. Z uwagi na konieczność respektowania zasad ustrojowych, w tym zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego, sądem

właściwym do rozpoznania tego wniosku powinien być sąd pierwszej instancji.

3. W toku takiego rozpoznania wniosku restytucyjnego konieczne jest poczynienie całkowicie nowych ustaleń faktycznych i z reguły dokonanie skomplikowanych ocen prawnych. W orzecznictwie przyjmuje się, że strona, która uzyskała korzyść majątkową na podstawie prawomocnego wyroku sądowego, po otrzymaniu informacji o przyjęciu do rozpoznania skargi kasacyjnej wywiedzionej przez stronę przeciwną, powinna liczyć się z obowiązkiem zwrotu tej korzyści w razie uchylenia tego orzeczenia (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2012 r., I PK 86/12, OSNAPiUS 2013 nr 17-18, poz. 203). Jednakże z uwzględnienia szczególnych okoliczności sprawy może wynikać wcześniejsza powinność przewidywania obowiązku zwrotu świadczenia (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2013 r., III PK 40/13, LEX nr 1448751). Należy przy tym zauważyć, że zła wiara osoby, która uzyskała korzyść w rozumieniu art. 409 zdanie drugie k.c., jest odnoszona do chwili wyzbywania się korzyści i do obowiązku zwrotu, a nie do stanu świadomości uzyskującego korzyść w chwili prawomocnego ustalenia do niej prawa (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2013 r., II PK 180/11, LEX nr 1294160). Co oczywiste, badanie tych przesłanek nie jest możliwe w postępowaniu kasacyjnym ze względu na ograniczenia w przeprowadzaniu dowodów przed Sądem Najwyższym.

4. Zamieszczony w skardze kasacyjnej wniosek restytucyjny, aby mógł być rozpoznany przez Sąd Najwyższy (podobnie jak pozew), powinien być zredagowany w sposób niewywołujący jakichkolwiek wątpliwości co do rodzaju (wysokości) świadczenia objętego żądaniem zwrotu. Nadto, podstawa faktyczna wniosku restytucyjnego powinna być skonstruowana na tyle precyzyjnie, aby bez trudu pozwalała ustalić treść żądania zgłoszonego przez stronę skarżącą. Brak odpowiednio sformułowanej podstawy faktycznej wniosku restytucyjnego (nieprzytoczenie okoliczności faktycznych uzasadniających taki wniosek albo ich powołanie w sposób wybiórczy) stanowi naturalną przeszkodę w dokonaniu merytorycznej oceny zasadności wniosku restytucyjnego i tym samym wyłącza możliwość jego rozpoznania w postępowaniu kasacyjnym.

5. Na tej podstawie należy zatem postawić generalną tezę, że wniosek restytucyjny, o którym mowa w art. 398¹⁶ zdanie drugie w związku z art. 415 k.p.c.,

powinien zawierać żądanie zwrotu spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia, które nie może ograniczać się do powtórzenia formuły przepisu, ale musi być odpowiednio sprecyzowane co do rodzaju roszczenia i - jeżeli jest to świadczenie pieniężne - jego wysokości. Wniosek restytucyjny powinien także zawierać jego podstawę prawną i faktyczną, która nie może ograniczać się do wskazania przepisu, ale powinna zawierać fakty i dowody (twierdzenia) wykazujące zaistnienie przesłanek orzeczenia restytucyjnego w jego konkretnie sprecyzowanej postaci (por. uzasadnienia wyroków Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2008 r., I PK 205/07, OSNP 2009 nr 11-12, poz. 137 i z dnia 6 maja 2010 r., II PK 344/09, OSNP 2011 nr 21-22, poz. 271; Gdańskie Studia Prawnicze-Przegląd Orzecznictwa 2012 nr 3, s. 67, z glosą K. Urbańskiej i P. Urbańskiego). Złożenie wniosku restytucyjnego niespełniającego tych wymagań uniemożliwia jego rozpoznanie i wydanie przez Sąd Najwyższy wyroku reformatoryjnego, co oznacza, że skarga kasacyjna w tym zakresie jest niedopuszczalna z innych przyczyn (art. 398⁶ § 2 *in fine* k.p.c.) i podlega odrzuceniu.

Gdyby przyjąć założenie, że niespełniający tych wymagań wniosek restytucyjny zawarty w skardze kasacyjnej, podlega uzupełnieniu, to konieczne byłoby wzywanie strony skarżącej do usunięcia braku formalnego skargi przez właściwe (poprawne, precyzyjne) sformułowanie żądania objętego wnioskiem restytucyjnym, pod rygorem odrzucenia skargi w tej części. Byłoby to sprzeczne z istotą postępowania kasacyjnego (pomijając nieuzasadnione wydłużenie postępowania kasacyjnego). Zwrot spełnionego (wyegzekwowanego) świadczenia, którego dotyczy wniosek restytucyjny zamieszczony w skardze, ma bowiem charakter akcesoryjny (uboczny) w stosunku do zasadniczego (głównego) celu postępowania kasacyjnego, to jest rozpoznania skargi kasacyjnej (kontroli orzeczenia sądu drugiej instancji). Orzeczenie o obowiązku zwrotu spełnionego (wyegzekwowanego) świadczenia jest wtórne (następcze) w stosunku do rozstrzygnięcia sądu kasacyjnego o uchyleniu orzeczenia sądu drugiej instancji. W związku z tym należy uznać, że niekompletny (dotknięty brakami) wniosek restytucyjny, nie podlega w ogóle rozpoznaniu w postępowaniu kasacyjnym, gdyż skarga w tym zakresie jest niedopuszczalna. Wniosek restytucyjny nie jest odrębnym pismem procesowym (nie wszczyna osobnej sprawy sądowej), lecz

stanowi (fakultatywny) element skargi kasacyjnej (pisma procesowego, które obejmuje ten środek zaskarżenia). W związku z tym wadliwość (niekompletność) wniosku restytucyjnego zawartego w skardze kasacyjnej prowadzi do odrzucenia skargi w części obejmującej tak wadliwie skonstruowany wniosek restytucyjny (por. odmienne co do sposobu rozstrzygnięcia wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2001 r., V CKN 1240/00, OSNC 2002 nr 4, poz. 51, w którym odrzucono wniosek restytucyjny niedopuszczalny z powodów formalnych).

6. Przenosząc powyższe uwagi na grunt rozpoznawanej sprawy należy stwierdzić, że wniosek restytucyjny zgłoszony przez stronę pozwaną został skonstruowany w sposób wadliwy, bo ograniczono się w nim do powtórzenia ogólnego (ustawowego) zwrotu „o orzeczenie o obowiązku zwrotu (...) spełnionych świadczeń”. Wniosek nie zawiera podstawy faktycznej ani prawnej tego żądania, poza powołaniem się na art. 415 w związku z art. 398¹⁶ k.p.c., które (jak wyżej przedstawiono) nie stanowią materialnoprawnej podstawy żądania. Tej oceny nie zmienia formuła, że chodzi o zwrot „spełnionych świadczeń na podstawie punktu IV wyroku Sądu Rejonowego (...)”. Takie odesłanie nie precyzuje w sposób dostateczny wysokości żądanych świadczeń, a w treści wniosku nie stwierdzono, że strona pozwana rzeczywiście wypłaciła powodom kwoty pieniężne, których dotyczy „punkt IV wyroku Sądu Rejonowego” (takiej okoliczności nie można również stwierdzić na podstawie analizy materiału procesowego zgromadzonego w sprawie). Świadczenia, których dotyczył „punkt IV wyroku Sądu Rejonowego” objęte były rygorem natychmiastowej wykonalności. Strona, która egzekwuje świadczenie zasądzone na jej rzecz nieprawomocnym wyrokiem zaopatrzonym w rygor natychmiastowej wykonywalności, powinna się liczyć z obowiązkiem zwrotu w razie oddalenia jej powództwa o to świadczenie w wyniku uwzględnienia apelacji wniesionej przez stronę przeciwną (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 1967 r., III PZP 42/66, OSNCP 1967 nr 7-8, poz. 124; NP 1967 nr 2, s. 1697, z glosą A. Ohanowicza). Jednakże w rozpoznawanej sprawie apelacja strony pozwanej została oddalona i zapadł prawomocny wyrok Sądu drugiej instancji, w którym uwzględniono kwoty objęte rygorem natychmiastowej wykonalności. Wobec tego stan faktyczny, będący hipotetycznym podłożem wniosku restytucyjnego zawartego w skardze kasacyjnej, uległ istotnej zmianie, bo zmienił się stan

świadomości powodów odnośnie do zasadności (prawidłowości) świadczeń zasądzonych na ich rzecz nieprawomocnym wyrokiem Sądu pierwszej instancji. Ograniczenie wniosku restytucyjnego strony pozwanej do „punktu IV wyroku Sądu Rejonowego” nie miało więc wpływu na sposób rozpoznania wniosku restytucyjnego w postępowaniu kasacyjnym.

Istotne braki, jakimi jest dotknięty wniosek restytucyjny zawarty w rozpoznawanej skardze kasacyjnej, nie pozwalają więc na rozpoznanie tego wniosku w postępowaniu kasacyjnym. Jednocześnie występują przesłanki, aby - zgodnie z wnioskiem strony skarżącej - wydać wyrok reformatoryjny (art. 398¹⁶ k.p.c.). Wobec tego należało uznać, że skarga kasacyjna w zakresie zawartego w niej żądania zwrotu spełnionego świadczenia (wniosku restytucyjnego) - jako niedopuszczalna - podlegała odrzuceniu w myśl art. 398⁶ § 3 k.p.c.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c. (w zakresie uwzględniającym skargę kasacyjną) oraz art. 398⁶ § 3 k.p.c. (w części obejmującej odrzucenie skargi). Rozstrzygnięcie o kosztach procesu zostało wydane w oparciu o art. 102 k.p.c. (w przedmiocie kosztów postępowania w pierwszej i drugiej instancji) oraz art. 100 k.p.c. (w odniesieniu do kosztów postępowania kasacyjnego).